

Tudomány a régióban

Elnöki beszámoló a Debreceni Akadémiai Bizottság 2009. évi munkájáról

Igen Tisztelt Elnökség! Tisztelt Közgyűlés! Hölgyeim és Uraim!

Az MTA Debreceni Akadémiai Bizottsága eseményekben bővelkedő, sokszínű munkát és kapcsolatrendszert magába foglaló, eredményes évet tudhat maga mögött. Minderről röviden számot adni nem könnyű feladat, mégis meg kell kísérelnünk, mert a visszatekintés mindig mérlegelés is, a tanulságok levonásának alkalma is, s mint ilyen, a jövő megtervezésének alapja és záloga is egyben. Tudományos intézmény esetében különösen fontos, hogy meghatározott időközönként számot vessünk munkánk jellegével, eredményeinkkel és gondjainkkal, kitűzött céljainkkal egyaránt, mert – miként az MTA elnöke, Pálinkás József fogalmazott – az „akadémia morális hatalom”, közbizalomnak örvend, s „ez a közbizalom kötelez”. Régióink tudományos közösségének felelősségteljes feladata, szép kötelessége, hogy ennek az alapelvnek térségünket illetően megfeleljen, érthető és indokolt tehát törekvéseinket, szándékainkat elsősorban ennek a gondolatnak alárendelnünk.

Éves beszámolóink elején célszerű a DAB tevékenységének mennyiségi mutatóit áttekinteni, a változásokat regisztrálni, felmérni regionális bizottságunk tevékenységének meghatározó kereteit.

A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi taglétszáma az utóbbi évek-

ben dinamikusan emelkedett, a 2009-ben kiadott taglistán 13210 név szerepel, ehhez járul még a több mint ezer külső köztestületi tag neve. Ebből a DAB vonzáskörzetébe tartozik 28 akadémikus, 6 Eötvös-koszorús doktor és 1155 köztestületi tag, ez pedig azt mutatja, hogy a tavalyihoz képest 89 fővel növekedett régióinkban a tudományos fokozattal rendelkező szakemberek száma. Ez a gyarapodás egyrészt a Debreceni Egyetem doktori iskoláinak köszönhető, másrészt az ide települő kutatóknak, az eredmény pedig egyértelmű: a régió tudományos potenciálja az elmúlt évben is erősödött. Örvedetes, hogy valamivel csökkent az átlagéletkor, ami a fiatal szakemberek tudományos közéletbe történő fokozott mérvű bekapcsolódásának jele. Ezúttal is felhívjuk a figyelmet az újonnan PhD fokozatot szerző fiatalok köztestületi tagságba történő beépítésének szükségességére, kérjük a szakbizottságok vezetőit, hogy a lehetőségre hívják fel a fiatal szakemberek figyelmét. A DAB Titkársága szívesen segít az erre vonatkozó adminisztrációban.

A DAB a tavalyi évhez hasonlóan 12 szakbizottsággal és 75 munkabizottsággal látta el feladatát. Bizottságunk vezetősége havonta ülésezik, tanácskozásainkat három havonta a szakbizottsági elnökökkel kibővítve tartjuk meg az aktuális feladatok és események megbeszélésére.

Jól ismert tény és hagyomány az is, hogy a DAB az észak-alföldi régiónak, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok megyéknek tudományos életét hivatott segíteni, koordinálni, irányítani. Örömmel adunk helyet az érintett megyék tudományos közösségei számára székházunkban tudományos ülések, szimpóziumok, poszterbemutatók vagy akár nemzetközi konferenciák rendezésére. Éppen ezek által válhatott a DAB a hazai és nemzetközi kapcsolatok, együttműködések színterévé, résztvevőjévé. A DAB-hoz, mint régióközpontoz tartozik Szabolcs-Szatmár-Bereg Tudományos Testülete, amely évtizedek óta támogatást kap Nyíregyháza Városi Önkormányzatától, s így – az elmúlt évben újjászerveződve – tevékeny résztvevője a régió tudományos közéletének. Mind a nyíregyházi, mind a szolnoki tudományos testület újjászervezése jelenleg folyamatban van.

Tisztelt Közgyűlés! A DAB életében az elmúlt év során számos fontos eseményre került sor. Mindenekelőtt említenem kell, hogy az MTA Elnökségi ülésén a regionális bizottságok képviselőjeként vehettem részt 2009-ben, ez a megtisztelő megbízatás évenkénti rotációval illeti meg az öt hazai akadémiai bizottság elnökei közül a soron következőt. Az elmúlt évben Debrecen volt a soros, 2010-ben pedig Lakatos István, a Miskolci Területi Bizottság elnöke tölti be ezt a tisztséget.

2009. február 23-án került sor a Domus székházban Budapesten a regionális bizottságok és a határon túli magyar tudományos szervezetek évenkénti hagyományosan megrendezett találkozójára, ezen az együttműködés aktuális kérdései szerepeltek napirenden. Ennek folytatásaként október 14-én az Erdélyi Múzeum Egyesület másfél évszázados fennál-

lásáról ünnepélyes keretek között emlékezettünk meg az MTA székházában, ahol a magyarság szellemi értékeinek megőrzése volt a központi téma, s ezen belül előadás hangzott el az EME alapítójának, gróf Mikó Imrének a munkásságáról is.

A területi bizottságok elnökségeinek évente megrendezett találkozására 2009 májusában Veszprémben került sor, ahol egyrészt megismerkedhettünk a térség tudományos kutatásaival, főként a tihanyi Limnológiai Intézet magas szintű munkásságával, másrészt Dudits Dénes alelnök úr részvételével termékeny eszmecserét folytathattunk aktuális kérdésekről, közös gondjainkról. Az utóbbiak közé tartozott a területi bizottságok szerepének meghatározása az új akadémiai törvény és alapszabály tükrében, s hangot kapott az a vélemény, hogy erről részletesebb és árnyaltabb szövegezés lenne kívánatos. Ezt egészítette ki a területi bizottságok gazdasági vezetőinek tanácskozása, amelyre Debrecenben szeptember végén került sor.

A DAB székházban május és június folyamán több fontos megbeszélés zajlott le, ezek közül ehelyütt is említjük Seszták Oszkár Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei önkormányzati elnök úrnak a látogatását, amely tovább erősítette együttműködésünket. Júniusban a DAB vezetőségének meghívását elfogadva a debreceni középiskolák igazgatói tettek látogatást székházunkban, e megbeszélés eredményeként azt reméljük, hogy a jövőben az eddigieknél jobban sikerül tudományos rendezvényeinkre bevonni a középiskolai pedagógusokat és a felsőoktatásba készülő diákokat is. Ezen a téren jelenleg is működik az Ady Gimnázium Filmklubja székházunkban, a Tóth Árpád Gimnázium szakkörös diákjai pedig az „Agykutatás hete” című rendezvényen szottak

részt venni. A jövőben a középiskolákból az erre a célra felkért kapcsolattartó tanárok révén számíthatunk intenzívebb részvételre.

Október 9-én a DAB vezetősége a Mezőgazdasági Szakbizottság szervezésében, a Miskolci Akadémiai Bizottsággal együtt munkamegbeszéléssel egybekötött kiránduláson vett részt Sárospatakon. Ekkor egyrészt az észak-keleti országrész vízügyi problémáit vitatták meg a résztvevők, másrészt a két – egymáshoz földrajzilag legközelebb eső – területi bizottság együttműködésének lehetőségeit vettük számba. Egyetértésre jutottunk abban, hogy az adottságokat figyelembe véve a műszaki, valamint a jogi szakterület együttműködésének látszik legtöbb esélye, ennek részleteiről a tárgyalások folyamatban vannak.

A DAB történetének egyik kiemelkedő eseménye volt 2009. november első hetében a Tudomány Ünnepe országos ünnepségének megrendezése. Ennek programját az MTA Rendezvénytanácsával és a Debreceni Egyetem vezetésével együtt alakítottuk ki, a témakörök közül az őssejtkutatás és őssejtterápia, az alternatív energiaellátás, valamint a kultúrák találkozásának és az anyanyelv tudományos szerepének kérdésköre állt a középpontban. Itt kell köszönetet mondanom mind a Debreceni Egyetem vezetésének, mind az Atomki igazgatóságának azért a harmonikus együttműködésért, amellyel a rendezvény sikeres lebonyolításában részt vettek. Külön is említést érdemel a tudomány hete utolsó napjának programja, a fiatal tudósok és tudósjelöltek előadássorozata, amely igen nagy sikert aratott. Három szekcióban zajlottak az előadások, amelyeket doktori ösztöndíjasok és egyetemi hallgatók mellett középiskolai diákok tartottak. A jelenlévő szekcióvezetők, egyetemi oktatók nagy elismerés-

sel nyilatkoztak a fiatalok felkészültségéről, érzékelhető szakmai elkötelezettségükről, vitakészségükről. Ezúton is gratulálunk mind nekik, mind pedig tanáraiknak, s kifejezzük reményünket, hogy közülük sokan fogják régióink tudományos közéletét szolgálni a jövőben. Még ugyanezen a napon került sor színvonalas ünnepség keretében – Sipka Sándor professzor szervezésében – a Tóth Ilona emlékérem átadására, ezt idén egy debreceni fiatal orvos nyerte el Papp Gábor személyében.

A Magyar Tudomány Ünnepi nyitórendezvényen sor került az MTA Debreceni Területi Bizottsága és a Kereskedelmi és Iparkamarák Innovációs Díjainak átadására. Az Észak-alföldi Innovációs Díj 2009 évi nyertesei voltak: Hajdú-Bihar megye részéről a berettyóújfalui ROLLEXCO Zrt., amely a Piroball tűzoltó készüléket fejlesztette ki. A kimagasló oltóhatású készülék a jövőben a tűzvédelem elsődleges eszköze lesz. Az innovációs díj Jász-Nagykun-Szolnok megyei nyertese a jászkiséri MÁV Felépítménykarbantartó és Gépjavító Kft., amely olyan vágánygépkocsit fejlesztett ki, amely személyszállításra, ill. pótkocsik vontatásával anyagtovábbításra is alkalmas. Végül a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei díj nyertese az érpataki Zsindelyes Pálinkafőzde Kft. a Pócsi Bazilita Keserű elnevezésű ital kifejlesztése révén. A Zsindelyes Pálinkafőzde és a máriapócsi bazilita szerzetesrend közös munkájának eredményeképpen almapálinkából és gyógynövények kivonatából előállított ital nem csupán a bírálók, de a tudományünnepi résztvevők elismerését is kivívta. Ezúton is kívánunk további eredményes munkát az innovációs díj elnyerőinek.

2010-ben Budapesten, 2011-ben pedig ismét egy regionális akadémiai köz-

poniban kerül sor a tudomány ünnepi hetének megrendezésére. Örömmel nyugtázhatjuk Németh Tamás akadémikusnak, az MTA főtitkárának szavait, amelyek december 4-én megjelent nyilatkozatában hangzottak el. Eszerint: „...a többi város láthatta a debreceniek példáján, hogy egy ilyen munka mivel jár, mekkora hozzáértést, szervezőkészséget igényel, ennek alapján vállalkozhatnak erre a feladatra. Kijelentem, Debrecen kiválóan szervezte meg a 2009-es Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat megnyitó ünnepségét”. Ahhoz, hogy ilyen véleményeket halljunk, a régió tudományos közösségének értékes teljesítménye vezetett el, ezúton is minden résztvevőnek köszönetem fejezem ki a DAB vezetősége nevében.

A DAB hagyományihoz híven 2009-ben is megrendezte karácsonyi ünnepségét az akadémikusok részvételével, a bensőséges hangulathoz ezúttal a Zene-művészeti Kar fiatal előadói, valamint a Dóczy Református Gimnázium szavaló diákjai járultak hozzá.

Kapcsolatok

Az egyetemek szerepe természetesen meghatározó az Akadémia életében, így a DAB életében is. A régió felsőoktatási intézményeivel kialakult eddigi gyümölcsöző kapcsolatot a jövőben is szorgalmazzuk a DAB vezetése. Fontosnak tartja továbbá Debrecen városának, a három megye önkormányzatának és a nagyobb városok kiemelkedő teljesítményt nyújtó intézményeinek vezetőivel való kapcsolatot. Ennek keretében került sor 2009 áprilisában a DAB vezetésének és a Hajdú-Bihar megyei Önkormányzat elnökének, Rácz Róbertnek a találkozására, amelyen többek között a pályázati lehetőségek áttekintése szerepelt napirenden. Debrecen város önkormányzata hagyományosan kiegyensúlyozott, harmonikus kapcsolatot tart fenn a Debreceni Aka-

démiai Bizottsággal, ennek jele, hogy együttműködési szerződés formájában 2009-ben is – ha csökkentett mértékben is – támogatást nyújtott a DAB számára.

A DAB 2009-ben is pályázatokkal támogatta a régió tudományos publikációs tevékenységét, külön is a nem hivatásos és a pályakezdő kutatókat. 2009 december közepéig, a pályázati határidőig a korábbi évnél kevesebb, ámde minőségileg színvonalas pályázat érkezett be, közülük 25 nyert támogatást, összesen 1.340.000 forint összeggel. A DAB több folyóirat rendszeres megjelenését segíti elő, így erre az évre is a Debreceni Szemle, a Klió történettudományi szemlélő folyóirat, a Jászkunság és a Kitaibeliana nyert el támogatást. Öröndetes és példaeértékű gesztus, hogy a Fanny Line Kft. egy pályadíj finanszírozását vállalta, ezért ezúton fejezzük ki köszönetünket.

2009-ben a DAB rendezvényeinek száma meghaladta a háromezretet, amelynek 36 %-a DAB-os, 64 %-a pedig költségtérítéssel rendezvény volt. Az a tendencia erősödik, hogy a hagyományos szakbizottsági rendezvényeken túl egyre nagyobb számban az utóbbi típusú rendezvények befogadását is szorgalmazzunk kell. Épületünk vendégszobáit az elmúlt évben 461 szállóvendég vette igénybe, akik összesen 805 vendégéjszakát töltöttek itt. Mivel ez még mindig csak 30 %-os kihasználtság, a jövőben szálláslehetőségünk intenzívebbé tételét szorgalmazzuk.

Az elmúlt évben több kiállításnak adott otthont a DAB épülete. Ilyen volt Hapák József. *Hortobágyi pillanatok* c. összeállítása, majd a *Gyermekvonatok 1920–1932, 1946–1948, 1956* című dokumentumkiállítás a holland gyermekmentő akciókról április 20 és május 26 között, ezt követően a Petőfi Irodalmi Múzeum Nyugat emlékkiállítását novem-

berben, végül a Tudomány Ünnepe alkalmából a DAB történetének bemutatása következett. Hapák József *Hortobágyi pillanatok* c. látványos fotósorozatát a most megnyíló népművészeti kiállítás anyagához is mellékeljük.

Számos neves előadó és közéleti személyiség jelent meg és tartott előadást székházunkban, így többek között Thomas A. Waldmann, az MTA tiszteleti tagja (USA), André Hebbelinck, a Belga Nagykövetség flamand képviselője, Járai Zsigmond, a Magyar Nemzeti Bank volt elnöke, Szűrös Mátyás volt köztársasági elnök, Vojnik Márai államtitkár, Szörényi László, az MTA Irodalomtudományi Intézetének igazgatója, Várhelyi Tamás, a Szolnoki Főiskola Turisztikai Tudásközpontjának igazgatója, Székelyhidi Ágoston író, Kósa Lajos polgármester, Forgács Barnabás szakállamtitkár és sokan mások.

Az elmúlt évben is számos jubileumi köszöntésre, tudós kollegák születésnapját ünneplő tudományos ülésre került sor. Köszöntöttük a 80 éves Beck Mihályt és Papp Lajost, professzor és tanítványa együttes köszöntésére került sor Lampé László és Borsos Antal estében, 75. születésnapján gratulálhattak munkatársai Damjanovich Sándornak, a 70. életévüket betöltöttek között pedig Kovács László, Módis László, Kozma Tamás és Hajas László professzoroknak fejezhették ki jókívánásaikat kollegái és tanítványai.

A szakbizottságokban zajló munkát – amelyről a főtitkári beszámoló ad számot – jól egészítette ki az elmúlt évben is a DAB klub tevékenysége, amelyet Gomba Szabolcs professzor irányított, ezúton is köszönjük fáradozását. A klub rendezvényeként számos érdekes előadás hangzott el: Sohár Pál akadémikus Wagner zenéjéről, Kövér Katalin professzor az NMR módszerek világról, Joó Ferenc akadémikus a homogén katalízisről, Góth László pedig a kataláz enzimről tartott előadást.

A Debreceni Akadémiai Bizottság szeretné a már eddig is meglévő jó kapcsolatot a tavaly megalakult 6. akadémiai bizottsággal, az MTA Kolozsvári Területi Bizottságával az eddigieknél is szorosabbra fűzni. Megkezdődött a 2011-ben Kolozsváron sorra kerülő Nemzetközi Magyarstudományi Kongresszus előkészítése is, amelyhez a DAB számos tapasztalatával nyújt segítséget. Állandó törekvésünk a határon túli magyar kutatók munkájának segítése, közös rendezvények szervezése, a kapcsolatok eleve nem tartása és erősítése. Emellett természetesen nemzetközi kapcsolatainkat is tovább kívánjuk gyarapítani, a külföldi tudósokkal történő gyümölcsöző együttműködést a DAB Pro Coope-ratione díja hívatott honorálni.

A DAB 2009. évi gazdálkodásáról részletes jelentés készült, ennek most csupán néhány adatát említjük. Köztudott, hogy intézményünk nem önfenntartó, bevételeink több mint kétharmada MTA támogatás. Ez évente mintegy 42 millió forint, ami általában kiegészül hozzávetőleg 12 millió forint saját bevétellel. Ahhoz azonban, hogy jövő évi terveink megvalósuljanak, s a székház állagát és infrastruktúráját megfelelő állapotban tudjuk tartani, ez a bevétel kevés, ezért további támogatásokra lesz szükségünk.

Székházunk infrastruktúráját az elmúlt évben sikerült javítanunk, noha ezen a téren még számos további teendőnk van. Eredményeink között említhető az új vetítővászon felszerelése, az emeleti teraszok és a teniszpálya felújítása, egy nagyméretű televízió elhelyezése az aulában. A Déri Múzeumtól letétbe számos értékes festményt kaptunk, s nagylelkű

ajándékként helyezhettük el az emeleten Posta Máté festőművész Kondor Béla díjas diplomamunkáját, amely a 13 aradi vértanút ábrázolja.

Noha az elmúlt év igen mozgalmas időszak volt a DAB életében, azt kell látnunk, hogy a 2010-es év is bővelkedni fog eseményekben és feladatokban. Májusban Debrecen rendezti meg a területi bizottságok vezetőinek éves találkozóját, s a szakbizottságok is rangos rendezvényekre készülnek. Az MTA elnöksége napirendre tűzte a Tiszakutató Intézet megszervezését, amelynek előkészületei folyamatban vannak. Ennek elhelyezését az Atomki önzetlen felajánlása teszi lehetővé. Itt említhető, hogy a Tiszántúli Vízgazdálkodási Tanács szakértő delegálását kérte a Vízyűjtő-gazdálkodás tervezési bizottságába a DAB-tól, erre Nagy Sándor Alex egyetemi docens személyét, a Hidrobiológiai Tanszék docensét jelöltük. Örömmel jelenthetjük, hogy egy régóta tervezett munka elkészült, a

Történelmi Intézet tanársegéde, Kerepeszki Róbert megírta a DAB történetét, amelynek kiadása már 2010 évi feladat. További terveink között szerepel a székház kertjének felújítása, az épület nyílászáróinak cseréje, a taglisták kiegészítése, honlapunk aktualizálása, Szervezeti és működési szabályzatunk megújítása, a határon túli magyar kutatók támogatása, valamint kommunikációs tevékenységünk hatékonyabbá tétele a sajtó irányában.

Mindez csakis az MTA elnökségének és a terület önkormányzatainak segítőkészségével, valamint a tudományos közösség valamennyi tagjának támogatásával és közös munkájával valósítható meg. Ennek reményében zárjuk beszámolóinkat, s kívánunk a régió tudományos életében további sikereket és eredményeket.

Bitskey István
a DAB elnöke

Főtitkári beszámoló a DAB szakbizottságainak 2009. évi munkájáról

Igen Tisztelt Elnökség! Tisztelt Közgyűlés! Hölgyeim és Uraim!

A szakbizottsági elnökök benyújtották részletes beszámolóikat és megtették szóbeli előterjesztésüket a DAB 2010. január 27-én tartott tanácsülésén. A DAB Tanácsa a szakbizottságok beszámolóit elfogadta. Most a szakbizottságok legfontosabb eseményeit eleveníttem fel.

A Nyelv- és irodalomtudományi Szakbizottság az Anyanyelv a tudományban című konferenciával és a közép-európai hungarológiai műhelyek képviselőinek kerekasztal-beszélgetésével gazdagította a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozatot. – A Nyelvtudományi Munkabizottság legnagyobb konferenciája a magyar nyelv strukturális nyelvtanáról tartott kilencedik angol nyelvű konferencia volt. A tavaszi nyelvtudományi felolvasó üléseken a debreceni szakemberek bemutatkozását tették lehetővé. – A Fiala Irodalmárok Fórumán doktoranduszok mutatkoztak be. – Támogatták a különféle tudományos műhelyek publikációinak megismertetését és a nemzetközi kapcsolatok erősítését, külö-

lőinek kerekasztal-beszélgetésével gazdagította a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozatot. – A Nyelvtudományi Munkabizottság legnagyobb konferenciája a magyar nyelv strukturális nyelvtanáról tartott kilencedik angol nyelvű konferencia volt. A tavaszi nyelvtudományi felolvasó üléseken a debreceni szakemberek bemutatkozását tették lehetővé. – A Fiala Irodalmárok Fórumán doktoranduszok mutatkoztak be. – Támogatták a különféle tudományos műhelyek publikációinak megismertetését és a nemzetközi kapcsolatok erősítését, külö-